ตอนที่ ๖

กรรมที่ปรากฏเมื่อจวนจะตาย

ในตอนนี้จะได้พูดถึงกฎแห่งกรรม ตอน**มรณาสันนวิถี** คือ **กรรมที่ปรากฏเมื่อจวนเจียนจะตาย** คนเราทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย จะตายเร็วตายช้าก็ต้องตายแน่ แต่เมื่อจวนเจียนจะตายนั้น จะมีกรรมเข้ามาปรากฏให้เห็นชัด ถ้าเราทำกรรมดีไว้ กรรมดีก็จะมาปรากฏในช่วงนั้น ถ้าทำกรรมชั่วไว้ กรรมชั่วจะเข้ามาปรากฏในช่วงนั้น เรียกว่าเป็นการฝันครั้งสุดท้ายในชาตินี้ และจะสิ้นสุดเมื่อเข้าไปสู่ชาติใหม่ภพใหม่ ลักษณะจิตที่จับกรรมเอาในขณะเมื่อจวนเจียนจะตายนั้น ในคัมภีร์พระอภิธรรมท่านเรียกว่า **มรณาสันนวิถี** หมายถึงวิถีจิตที่ใกล้จวนจะตาย คือ ในขณะนั้น จิตจะเข้าสู่วิถีของมันที่จะเคลื่อนเข้าไปสู่ภพใหม่ คือ **จุติจิตจะปรากฏ เมื่อจุติจิตปรากฏแล้ว ปฏิสนธิจิตก็จะปรากฏต่อจากจุติจิต**

ปกติจิตในขณะนั้น จะอยู่ในภวังค์เหมือนอย่างคนนอนหลับ แต่เมื่อมันจะเคลื่อนไปเป็นจุติจิต มันจะรับอารมณ์ของกรรมก่อน คือนำกรรมที่ได้สั่งสมเอาไว้เข้าไปสู่ภพใหม่ การที่นำกรรมที่สั่งสมไว้เข้าไปสู่ภพใหม่ จิตนั้นจะต้องรับอารมณ์

คำว่า **"อารมณ์"** ในที่นี้ หมายถึงสิ่งที่จิตเข้าไปยึดไว้ ไม่ได้หมายถึงอารมณ์ดี อารมณ์ร้าย อย่างที่ทางโลกเขาใช้กัน อารมณ์ในที่นี้คือสิ่งที่จิตเข้าไปยึดไว้ ท่านเรียกว่า "อารมณ์"

อารมณ์จะมาปรากฏแก่จิตของผู้จวนจะตาย ๓ อารมณ์ คือ

๑ **กรรมารมณ์** ถ้าเรียกให้ชัดตามคัมภีร์พระอภิธรรมก็เรียกว่า

กรรมอารมณ์ อารมณ์คือกรรม

๒ **กรรมนิมิตตารมณ์** หรือ **กรรมนิมิตอารมณ์ อารมณ์คือกรรม-นิมิต**

๓ **คตินิมิตตารมณ์** หรือ **คตินิมิตอารมณ์ อารมณ์คือคตินิมิต**

ใน ๓ อย่างนี้ค่อนข้างเข้าใจยากหน่อย แต่ก็พอที่จะทำความเข้าใจได้ จึงขอย้ำไว้อีกครั้งหนึ่งว่า เมื่อคนเราจวนจะตายนั้น ย่อมมีลักษณะของกรรม ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามาปรากฏในมโนทวารคือทางใจ ได้แก่ (๑) **กรรม** (๒) **กรรมนิมิต** และ (๓) **คตินิมิต**

กรรม หมายถึงกรรมที่เราทำเอาไว้ ถ้าเป็นกรรมดี เรียกกุศลกรรม ถ้าเป็นกรรมไม่ดี เรียกว่าอกุศลกรรม กรรมนั้นจะเข้ามาปรากฏ คือให้จิตเข้าไปยึด เมื่อเราจวนเจียนจะตาย

กรรมนิมิต หมายถึง **เครื่องหมายของการทำกรรม** ถ้าเราทำกรรมด้วยอุปกรณ์อย่างไร เวลาเมื่อจวนเจียนจะตาย อุปกรณ์ในการทำกรรมนั้น จะเข้ามาปรากฏเป็นอารมณ์ คือเครื่องหมายให้ทราบ (นิมิตหมายถึงเครื่องหมาย)

ส่วน **คตินิมิต** หมายถึง **เครื่องนิมิตหมายให้รู้ถึงแดนที่เราจะไปเกิด** เราจะไปเกิดในภพไหนชาติไหน มันก็มีเครื่องหมายเป็นอารมณ์บ่งบอกให้รู้ว่าผู้นั้นจะไปดีหรือชั่ว ให้ดูที่คตินิมิต

กรรมารมณ์

เมื่อจวนเจียนจะตาย กรรมมาปรากฏอย่างไร คือถ้าคนเราทำกรรมดีไว้มาก เมื่อจวนเจียนจะตายกรรมดีก็เข้ามาปรากฏแก่เรา กรรมดีเข้ามาปรากฏอย่างไร คือใครก็ตามที่เคยทำกรรมดีไว้มาก ให้ทานบ้าง รักษาศีลบ้าง เจริญภาวนาบ้าง เป็นคนกตัญญูกตเวที เลี้ยงดูพ่อแม่บ้าง หรือทำบุญ ๑๐ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุทั้ง ๑๐ ตนเคยทำไว้มาก เมื่อจวนเจียนจะตาย กรรมนี้จะเข้ามาเป็น

อาสันนกรรม คือทำให้บุคคลนั้นรู้สึกแช่มชื่นเมื่อจวนจะตาย รู้สึกเบิกบาน ไม่กระวนกระวาย แม้เมื่อตอนป่วยหนักนั้น ผู้นั้นจะกระวนกระวาย แต่เมื่อจวนจะขาดใจนั้นเขาไปอย่างสงบ เช่น บางคนจุดธูปเทียนบูชาพระ บางคนภาวนาพุทโธ ๆ แล้วจากไป บางคนภาวนาอรหัง ๆ แล้วจากไป คือไปอย่างสงบ แม้จะเจ็บป่วยขนาดไหนก็ตาม แต่เมื่อจวนเจียนจะตาย วินาทีสุดท้ายของเขานั้น เขาไปอย่างดี ไปอย่างสงบ ไม่ทุรนทุราย แม้ร่างกายจะทุรนทุราย แต่จิตใจก็สงบ ลักษณะเช่นนี้จะปรากฏแก่คนที่ทำกรรมดีเอาไว้มาก นี้เป็นลักษณะกรรมดีที่มาปรากฏเมื่อจวนเจียนจะตาย

ส่วนคนที่ทำกรรมชั่วไว้ เวลาจวนจะตาย กรรมชั่วนั้นจะมาปรากฏเป็นภาพในมโนทวาร ทำให้วุ่นวายใจหรือกระวนกระวาย กระสับกระส่าย เดือดร้อน ไม่สงบ เช่นบางคนที่เคยชนไก่เป็นประจำ เมื่อเขาจวนใกล้ตายก็ร้องทำเสียงเหมือนกับไก่ชนกัน เช่นทำเสียงว่า “ปั๊บ ๆ เอาเข้าไป ๆ ๆ” บางคนเอามือของตนชนกันด้วย คือเอาหัวแม่มือกับหัวแม่มือตนเองชนกันเหมือนกับไก่ชนกัน บางคนร้องเสียงเหมือนหมู เพราะเคยฆ่าหมูเป็นประจำ บางคนร้องเสียงเหมือนวัว เพราะเคยฆ่าวัว บางคนกระสับกระส่ายกระวนกระวายมากเมื่อจวนจะตาย และทำอะไรแปลก ๆ เหมือนอย่างเรื่องชายคนหนึ่ง ซึ่งตายด้วยการกรอกน้ำร้อนที่กำลังเดือดจัดเข้าไปในปากตนเอง ซึ่งเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรเถระ) วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพ ฯ ได้เล่าไว้ ซึ่งขอนำมาเล่าเพิ่มเติม เพื่อยืนยันกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาในที่นี้ว่า

คนขโมยของที่ถูกไฟไหม้

กล่าวกันว่า ได้เกิดไฟไหม้บ้านเรือนแห่งหนึ่งขึ้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพ ฯ เมื่อหลายสิบปีมาแล้ว คนในบ้านใกล้เคียงตกใจขนของกันเป็นการใหญ่ มีเรือลำหนึ่งเทียบเข้าไปแล้วเจ้าของเรือก็

ตะโกนให้เขาขนของลงเรือ พอเห็นว่าของเต็มเรือดีแล้ว ชายเจ้าของเรือก็แจวเรือออกไป เป็นการโกงซึ่ง ๆ หน้า ซึ่งผู้กำลังเดือดร้อนไม่รู้จะไปเรียกร้องจากใครได้ เขาก็นำของที่โกงหรือขโมยเขาไปนั้นเป็นของตนอย่างสบาย โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของคนอื่น

ต่อมา ชายผู้ที่โกงเขาไปนั้นเกิดอาการเจ็บไข้ไม่สบายขึ้นในถิ่นของตน อาการที่ปรากฏคือต้องการกินแต่น้ำร้อนจัด ๆ ยิ่งร้อนเท่าไรก็ยิ่งพอใจเท่านั้น ในที่สุด ไม่พอใจลูก ๆ ที่รินน้ำร้อน หาว่าเอาน้ำร้อนไม่จริงไปให้ เพราะกรรมดลบันดาล ทั้ง ๆ ที่น้ำที่ลูก ๆ เอาไปให้ก็เป็นน้ำร้อน เขาจึงนำเตาถ่านและกาน้ำมาต้มในที่ใกล้กับที่ที่ตนนอนเจ็บอยู่ พอน้ำเดือดพล่าน มีควันพุ่งออกมาเต็มที่ เขาก็ลุกขึ้นยกกาน้ำร้อนนั้นดื่มทางพวยกา พอดื่มเสร็จก็ร้องเฮ้อ คล้ายกับว่าชื่นใจเสียเหลือเกิน แล้วก็ตายไป เรื่องนี้มีผู้รู้เห็นกันมาก

เรื่องนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงกรรมารมณ์-อารมณ์คือกรรม อันเป็นกรรมฝ่ายชั่วที่มาปรากฏแก่คนที่ทำชั่วเมื่อจวนจะตาย อันแสดงให้เห็นว่าผู้นั้นจะต้องไปเกิดในทุคติอย่างแน่นอน

ในสมัยพุทธกาลก็มีบันทึกไว้หลายเรื่อง มีอยู่ ๒ เรื่องซึ่งสะเทือนใจ ในสมัยเมื่อข้าพเจ้า (ผู้เขียน) เป็นสามเณรแปลบาลีอรรถกถาธรรมบท เรื่องหนึ่งที่ฟังแล้วสลดใจมาก คือเรื่องนายโคฆาตก์ [โคฆาตก์ แปลว่า คนผู้ฆ่าโค]

เรื่องนายโคฆาตก์

นายโคฆาตก์นี้ เขาฆ่าโคเลี้ยงชีพมาเป็นเวลา ๕๕ ปี เขามีบ้านอยู่ใกล้วัดพระเชตวันที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ แต่เขาไม่เคยทำบุญเลยแม้แต่ครั้งเดียว ไม่เคยไหว้พระเลย ไม่เคยถวายอาหารแก่พระแม้แต่ทัพพีเดียว ไม่เคยถวายดอกไม้แม้แต่กำมือเดียว ฆ่าแต่สัตว์ ทำแต่ชั่ว แกฆ่าโคขาย ฆ่าขายเป็นอาชีพ ถ้าแกต้องการโคตัวใดที่อยู่หลังบ้าน ก็ใช้ค้อนตีชักดิ้นชักงอ แล้วก็เชือดเอาเลือดออกมา เอาเลือดไปไว้ส่วนหนึ่ง เนื้อไว้

ส่วนหนึ่ง ฆ่าโคขายเป็นประจำ แต่นายโคฆาตก์ผู้นี้ไม่กินอาหารถ้าไม่มีเนื้อ ชอบกินแต่เนื้อ ถ้าไม่มีเนื้อกิน เขาจะไม่กินอาหาร เพราะฉะนั้น ภรรยาซึ่งรู้ใจสามี จึงเก็บเนื้อโคไว้สำหรับปิ้ง สำหรับทอด สำหรับทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้สามีกินเป็นประจำ

วันหนึ่ง นายโคฆาตก์ฆ่าโคเสร็จแล้วก็ไปอาบน้ำที่ท่าน้ำ ขณะที่เขากำลังอาบน้ำอยู่นั้น มีเพื่อนของเขามายังบ้านของเขาเพื่อขอซื้อเนื้อ วันนั้นเนื้อก็ขายหมด ภรรยาของนายโคฆาตก์ก็บอกว่าเนื้อหมดแล้ว ไม่มีเลยวันนี้ ฝ่ายเพื่อนที่มาซื้อเนื้อบอกว่า วันนี้มีแขกมาที่บ้าน ไม่มีอาหารเลี้ยง ขอให้ข้าพเจ้าได้ของบางอย่างเถอะ ภรรยานายโคฆาตก์บอกว่าไม่มีเลย มีแต่ก้อนเนื้อเก็บไว้ให้สามี เพื่อนของท่าน

เพื่อนนายโคฆาตก์บอกว่า "อย่าทำอย่างนี้เลย ถ้าก้อนเนื้อมี ขอจงให้เถิด" ภรรยานายโคฆาตก์บอกว่า "ไม่ได้ สามีฉันถ้าไม่ได้กินเนื้อแล้วจะไม่พอใจ จะทำให้เดือดร้อน" ฝ่ายเพื่อนของนายโคฆาตก์คิดเห็นว่า ถ้าจะพูดด้วยดี ๆ คงไม่ให้แน่ ก็ถือเอาโดยพลการ เอาก้อนเนื้อโคที่เก็บไว้นั้นไปที่บ้านตน คิดว่าเป็นเพื่อนกัน แค่นี้คงไม่เป็นไร

นายโคฆาตก์กลับมาจากการอาบน้ำ เห็นภรรยาเอาอาหารเข้ามาพร้อมด้วยผักต้มไม่มีเนื้อโค ก็ถามว่าทำไมวันนี้ไม่มีเนื้อ ภรรยาก็บอกว่า "เพราะเพื่อนของท่านเอาไปโดยพลการ แม้ไม่ให้ก็เอาไป" นายโคฆาตก์พูดว่า ถ้าอย่างนั้นยังไม่กินข้าวตอนนี้ จึงลงไปที่หลังบ้าน ถือมีดคมกริบลงไป โคยืนอยู่ ดึงลิ้นออกมา ตัดลิ้นโคขาดทันทีเลย โคก็ร้อง เลือดเต็มปากทุรนทุราย โคร้องเสียงดังสนั่น แล้วโคตัวนั้นก็ตายในที่สุด แต่นายโคฆาตก์ไม่สนใจ เขาเอาลิ้นนั้นมาปิ้ง ปิ้งเสร็จแล้วก็มานั่งจะกินกับข้าวในทันใดนั้นเอง กรรมปรากฏแก่นายโคฆาตก์ทันที กรรมที่ทำไว้เกิดเหมาะสมขึ้นมาทันที แสดงเหตุ คือพอนายโคฆาตก์วางลิ้นโคที่ลิ้นของตนเท่านั้น ลิ้นของเขาก็ขาดตกลงในจานทันที เขามีเลือดไหลออกจากปากร้องเสียงเหมือนโค แต่ยังไม่ตายทันที เขาคลานไปคลานมาทั่วบ้าน ร้องเสียงสนั่น แล้วนายโคฆาตก์นั้น เมื่อร้องเสียงเหมือนโคอยู่ ๗ วัน ใน

ที่สุดก็ตายไปเกิดในอเวจีมหานรก เรื่องนี้ได้บันทึกไว้ในอรรถกถาธรรมบท

เรื่องนายจุนทสูกริก

อีกเรื่องหนึ่ง กล่าวถึงนายจุนทสูกริก คนฆ่าหมูเป็นประจำ ลักษณะเช่นเดียวกับนายโคฆาตก์ ซึ่งฆ่าโค แกไปซื้อลูกหมูมาจากชนบทมาเลี้ยงให้โต ให้โตด้วยผักบ้าง ด้วยอาหารอย่างอื่นบ้าง ถ้าตนต้องการจะฆ่าตัวไหนก็ใช้ค้อนสี่เหลี่ยมตีให้เนื้อมันพองขึ้น ยังไม่ทันตายก็เชือดคอแล้วก็รองเลือดด้วยภาชนะ ก่อนจะเชือดคอนั้นแกจะเอาน้ำร้อนที่กำลังเดือดกรอกเข้าไปในปาก ให้มันขี้ออกให้หมดไม่ให้เหลืออยู่ แกฆ่าหมูด้วยวิธีนี้ทุกวัน ๆ เลี้ยงชีพอยู่เป็นเวลานาน ๕๕ ปี

เมื่อจวนจะตายกรรมปรากฏ นายจุนทสูกริกร้องเสียงเหมือนหมูคลานไปคลานมาในบ้านตลอด ๗ วัน เสียงเหมือนหมู (อย่างนี้ในประเทศไทยเราในหมู่บ้านบางแห่ง บางตำบล ถ้าเราไปสืบดูก็เคยมีคนเมื่อจวนจะตายร้องเสียงเหมือนหมู เสียงเหมือนวัว เพราะเคยฆ่าหมู เคยฆ่าวัว หรือทำเสียงเหมือนไก่ชน เพราะเคยชนไก่กัน กรรมมันเข้ามาปรากฏแก่ผู้นั้น) จนคนแถบบ้านของนายจุนทสูกริก ไม่เป็นอันหลับนอน เพราะเสียงร้องเหมือนหมูที่เขาจับไปฆ่า จนพระออกบิณฑบาตได้ยินเสียงหมูร้อง จึงสนทนากันว่า “นายจุนทสูกริกนี้ทรมานสัตว์เหลือเกิน ฆ่าอะไรกันตั้ง ๗ วัน คงมีงานพิเศษ งานมงคล จึงได้ฆ่าหมูมาก”

ในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าได้เสด็จเข้าไปยังโรงธรรมสภาที่พระภิกษุกำลังนั่งสนทนากันอยู่ จึงตรัสถามเรื่องที่สนทนา ภิกษุทั้งหลายก็กราบทูลว่า “วันนี้ไปบิณฑบาต ได้ยินเสียงหมูมันร้อง นายจุนทสูกริกนี้ฆ่าหมู ฆ่ามา ๗ วันแล้ว คนที่ทารุณโหดร้ายเช่นนี้ พวกข้าพระองค์ยังไม่เคยพบเลย”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย นั้นไม่ใช่เสียงของหมู แต่เป็นเสียงของนายจุนทสูกริก กรรมมาปรากฏแก่เขาแล้ว ขณะนี้เขาตายแล้ว”

ภิกษุทั้งหลายทูลถามว่า "เขาตายแล้วไปเกิดที่ไหน" พระองค์ตรัสว่า "เขาไปเกิดในอเวจีมหานรก"

อเวจีมหานรกเป็นนรกที่ร้อนแรงมาก ซึ่งเขาเปรียบเทียบไว้ว่า แม้ก้อนหินเท่าภูเขาใส่ลงไปในนรกนี้ จะละลายทันที แต่สัตว์ซึ่งไปเกิดในนรกนั้นไม่ละลาย อันนี้เพราะกรรมมันเลี้ยงเอาไว้

นายจุนทสูกริกนั้นร้องเหมือนหมู คลานเวียนไปเวียนมาอยู่ในบ้าน คนในบ้านไม่รู้จะทำอย่างไร จึงปิดประตูบ้านกันไม่ให้แกออกไปนอกบ้าน แกก็คลานไปคลานมาเหมือนกับหมู เสียงหนวกหูทั่วบ้าน คนบ้านใกล้เรือนเคียงนอนไม่หลับ เมื่อร้องอยู่ ๗ วันแล้ว เขาก็ตายจากไปเกิดในอเวจีมหานรก นั่นคือกรรมเข้ามาปรากฏแก่เขาเมื่อเขาจวนจะตาย

พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย นายจุนทสูกริกนั้นไม่ได้ฆ่าหมูตลอด ๗ วัน แต่ว่ากรรมที่เขาทำไว้เกิดแก่เขาแล้ว ความเร่าร้อนของอเวจีมหานรกปรากฏแก่เขาทั้งที่มีชีวิตอยู่ทีเดียว เพราะความเร่าร้อนนั้น เขาจึงร้องเหมือนหมูอยู่ ๗ วัน เที่ยวพล่านไปมาอยู่ในเรือน วันนี้ถึงแก่กรรม ได้ไปเกิดในอเวจีนรกแล้ว"

เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นายจุนทสูกริก เศร้าโศกเดือดร้อนอย่างนี้ในโลกนี้แล้ว เมื่อตายไปแล้ว ก็ยังไปเกิดในสถานที่ที่ต้องเศร้าโศกเดือดร้อนอีกหรือ" พระองค์จึงตรัสว่า "ใช่แล้ว ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าคนที่ประมาทแล้ว ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ย่อมเศร้าโศกเดือดร้อนในโลกทั้งสองแน่แท้" แล้วพระองค์ได้ตรัสเป็นคาถา ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์ธรรมบทว่า

"คนที่ทำความชั่วเป็นประจำ ย่อมเศร้าโศกในชาตินี้ ตายไปแล้วก็เศร้าโศกอีก เขาย่อมเศร้าโศกในโลกทั้งสอง เขาเห็นกรรมชั่วของตนแล้ว ย่อมเศร้าโศกเดือดร้อน"

จากตัวอย่างที่ยกมาให้เห็น ๓ เรื่องข้างต้นนี้ ย่อมชี้ให้เห็นแล้วว่า กรรมที่ทำไว้นั้นย่อมเข้ามาปรากฏแก่เขาเมื่อเขาจวนจะตาย เป็นกรรมารมณ์ อารมณ์คือกรรม ที่เข้ามาปรากฏในมรณาสันนวิถี คือ วิถีจิต เมื่อจวนจะตาย อันแสดงให้เห็นชัดในกรณีของนายโคฆาตก์และจุนทสูกริก ว่า เขาจะต้องไปเกิดในทุคติ เพราะกรรมชั่วของเขาแน่นอน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ส่วนคนที่ทำกรรมดีไว้มาก เมื่อจวนจะตาย กรรมดีย่อมเข้ามาปรากฏ ทำให้เป็นคนมีจิตใจสงบ มั่นคง ไม่ทุรนทุราย สติมั่นคง และจากไปอย่างสงบเมื่อจวนจะสิ้นใจ เหมือนอย่างรัชกาลที่ ๔ แห่งราชวงศ์จักรีของไทยเรา เพราะทรงนับถือพระพุทธศาสนามั่นคง ทรงบำเพ็ญกรรมฐานมานาน จนทรงสามารถทราบวันที่พระองค์จะสวรรคต ซึ่งในที่นี้จะได้นำพระราชประวัติของพระองค์มากล่าวไว้แต่โดยย่อ เพื่อให้เห็นกรรมารมณ์ที่มาปรากฏแก่ผู้ที่ทำกรรมดีไว้มาก ในมรณาสันนวิถี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระโอรสของ **พระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์** ประสูติเมื่อวันมหาปวารณา พ.ศ. ๒๓๔๗ และสวรรคตในวันมหาปวารณา พ.ศ. ๒๔๑๑ พระองค์เป็นกษัตริย์ที่มีความสามารถทั้งในด้านคดีโลกและคดีธรรม ได้ทรงทำประโยชน์ไว้ในพระพุทธศาสนาอย่างมหาศาล โดยเฉพาะในวงการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย พระองค์ทรงแตกฉานในพระไตรปิฎกและทรงชำนาญในภาษาบาลีมาก นอกจากนี้แล้วยังทรงชำนาญภาษาอังกฤษ วิชาดาราศาสตร์ และโหราศาสตร์เป็นเยี่ยม พระองค์ทรงผนวชอยู่ในพระพุทธศาสนาถึง ๒๗ ปี และทรงเป็นกษัตริย์องค์เดียวที่เป็นเปรียญ โดยเข้าสอบเพียงครั้งเดียวได้ถึง ๕ ประโยค ทรงเป็นผู้ก่อตั้งคณะสงฆ์ธรรมยุตขึ้น เพื่อฟื้นฟูการปฏิบัติพระธรรมวินัยให้ถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้ ทรงตั้งทำเนียมทำมาฆบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

พระราชปัจฉิมวาจาของพระจอมเกล้า*

คุณมหัศจรรย์ครั้งสุดท้ายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็คือ วันสวรรคต อันเป็นวันมหาปวารณา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาเย็น พระองค์ทรงประชวรหนัก แต่ทรงสมบูรณ์ด้วยพระสติสัมปชัญญะ ทรงกำหนดวาระสุดท้ายแห่งพระชนมายุของพระองค์เป็นแน่แล้ว จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสให้ **พระยาศรีสุนทรโวหาร** (ฟัก) เข้าไปใกล้พระที่บรรทม มีพระราชดำรัสพระราชนิพนธ์เป็นภาษามคธ ให้พระยาศรีสุนทรโวหารจดเป็นอักษร แล้วอัญเชิญไปอ่านในที่ประชุมสงฆ์วัดราชประดิษฐ์ ฯ แต่ในที่นี้จะตัดเอามาเฉพาะครึ่งสุดท้ายเท่านั้นว่า

“..... **อิทานิ มยา ปญฺจสุ สีเลสุ สํวราธิฏฺฐานํ กตํ ตสฺส มยฺหํ เอวรูโป มนสิกาโร อนุฏฺฐหิยติ สิกฺขิยติ ปญฺจสุ ขนฺเธสุ, ฉสุ อชฺฌตฺตเนสุ อายตเนสุ, ฉสุ พาหิเรสุ อายตเนสุ, ฉสุ วิญฺญาเณสุ, ฉสุ สมฺผสฺเสสุ, ฉสุ ฉทฺวาริกาสุ เวทนาสุ นตฺเถตํ โลกสฺมึ, ยํ อุปาทิยมานํ อนวชฺชํ อสฺส. ยํ วา ปุริโส อุปาทิยนฺโต น วชฺชวา อสฺส. อนุปาทานํ สิกฺขามิ “สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา, สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ยถาปจฺจยํ ปวตฺตนฺติ, เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ.**

ยํ ยํ มรณํ สตฺตานํ ตํ อนจฺฉริยํ, ยโต เอตํ สพฺเพสํ มคฺโค,

---

* พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยเมื่อยังทรงผนวชอยู่ เมื่อถึงวันมหาปวารณาออกพรรษา พระองค์จะกล่าวปวารณาต่อสงฆ์ ในเรื่องที่อาจจะมีความพลั้งพลาดไม่เหมาะสม เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ตักเตือนได้ ตามวินัยนิยมในพระพุทธศาสนา แต่เมื่อพระองค์ทรงลาผนวชขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระองค์ก็ยังเสด็จไปวัดทรงปวารณาต่อพระสงฆ์เช่นเดียวกับเมื่อสมัยยังทรงผนวชอยู่ แต่ในวันมหาปวารณา ปี ๒๔๑๑ ที่พระองค์สวรรคตนั้น พระองค์ทรงประชวรหนัก ไม่อาจเสด็จไปกล่าวปวารณาในท่ามกลางสงฆ์ด้วยพระองค์เองได้ จึงได้มีพระราชโองการให้พระยาศรีสุนทรโวหาร จดพระราชนิพนธ์ภาษามคธเป็นอักษร แล้วอัญเชิญให้ไปอ่านในที่ประชุมสงฆ์วัดราชประดิษฐ์ ฯ อันเป็นพระอารามหลวงที่อยู่ใกล้พระราชวัง.

อปฺปมตฺตา โหนฺตุ ภนฺเต อาปุจฺฉามิ วนฺทามิ. ยํ เม อปรทฺธํ สพฺพํ เม สงฺโฆ ขมตุ.

อาตุรสฺมิมฺปิ เม กาเย จิตฺตํ น เหสฺสตาตุรํ
เอวํ สิกฺขามิ พุทฺธสฺส สาสนานุคตึ กรํ ฯ

มีความตามพระราชประสงค์เหมือนทรงภาษิต ณ สังฆสันนิบาต (ที่ประชุมสงฆ์) ว่า

“.....บัดนี้ โยมได้ตั้งจิตอธิษฐานสมาทานศีลห้า แล้วกระทำมนสิการไว้ในใจ โยมได้ศึกษาอยู่ว่า ในบรรดาขันธ์ห้า อายตนะภายในหก อายตนะภายนอกหก วิญญาณหก สัมผัสหก (และ) ในเวทนาที่เป็นไปในทางทวารทั้งหก สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลเข้าไปยึดมั่นถือมั่นอยู่จะไม่พึงมีโทษ สิ่งนั้นไม่มีเลยในโลก หรือว่าบุคคลยึดถือสิ่งใดไว้จะพึงเป็นผู้ไม่มีโทษ สิ่งนั้นไม่มีเลยในโลก. โยมได้ศึกษาถึงการไม่ยึดมั่นถือมั่นอยู่ว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน ย่อมเป็นไปตามปัจจัย สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั้น นั้นไม่ใช่ตัวตนของเรา”

ความตายใด ๆ ของสัตว์ทั้งหลาย ความตายนั้นไม่น่าอัศจรรย์ เพราะความตายนั้นเป็นวิถีทางของสัตว์ทั้งปวง ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ไม่ประมาทเถิด. โยมขอลา โยมไหว้ สิ่งใดที่โยมผิดพลั้ง ขอสงฆ์จงอดโทษสิ่งทั้งนั้นแก่โยมเถิด.

แม้เมื่อกายของโยมกระสับกระส่ายอยู่ แต่จิตของโยม
จักไม่กระสับกระส่ายไปตามกาย โยมทำตามคำสอน
ของพระพุทธเจ้า ศึกษาอยู่อย่างนี้”

เมื่อพระองค์ทรงรับสั่งพระยาศรีสุนทรโวหารเสร็จแล้ว ก็ทรงมนสิการชำระจิตให้สะอาดด้วยการภาวนาพระกรรมฐาน ซึ่งกล่าวกันว่าพระองค์ทรงกำหนดอานาปานสติ คือการกำหนดลมหายใจเข้าออกประกอบด้วยบทภาวนาพุทโธกำกับ จึงทำให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดในสมัยนั้นได้ยินพระสุรเสียงว่า *พุท - โธ, พุท - โธ, พุท - โธ......* แล้วพระสุรเสียง

ก็ค่อยแผ่วเบาลง ๆ ได้ยินแต่เพียงคำว่า *โธ - โธ - โธ......* แล้วเสด็จสวรรคตด้วยอาการอันสงบ

เพราะฉะนั้น การจากไปของพระมหากษัตริย์ของไทยพระองค์นี้ชื่อว่าจากไปด้วยธรรม หาได้ยาก โดยมีกรรมารมณ์ฝ่ายดีเกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เพราะจากไปอย่างสงบ ด้วยการมีพระสติสัมปชัญญะมั่นคงมุ่งตรงต่อพระธรรมที่พระองค์ทรงยึดมั่นเป็นที่พึ่ง บางท่านสันนิษฐานว่าพระองค์น่าจะบรรลุธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เราไม่อาจทราบได้

กรรมนิมิตตารมณ์

แต่ถ้าในขณะนั้น บางคนมีกรรมนิมิตมาปรากฏ คือ ถ้าเขาผู้นั้นเคยทำดีเอาไว้ เมื่อเขาจวนจะตาย กรรมดีนั้นเข้ามาปรากฏในมโนทวาร เช่น คนที่เคยใส่บาตร เมื่อเวลาที่เขาใกล้จะตาย ย่อมมีภาพทัพพีขันข้าว หรือภาพพระสงฆ์ที่กำลังรับบาตรมาปรากฏเป็นมโนทวาร หรือตนเคยทำบุญอันใดไว้ เครื่องอุปกรณ์ในการทำบุญจะมาปรากฏเป็นมโนภาพ (เหมือนภาพในความฝัน) เมื่อเขาจวนจะตาย เช่น เห็นภาพตัวเองกำลังถวายจีวรพระภิกษุสามเณร เห็นภาพตนเองกำลังนั่งสมาธิ หรือทำความดีอย่างอื่น ๆ เห็นอุปกรณ์ที่ตนเองใช้ในการทำความดี เช่น เห็นหม้อข้าว ทัพพี เห็นเครื่องบวชนาค เป็นต้น เขาเห็นชัดเจนเป็นภาพ ๆ ไป ภาพเหล่านี้จะมาปรากฏแก่บุคคลที่ทำความดีเอาไว้ ท่านเรียกว่า **กรรมนิมิตฝ่ายดี**

แต่ถ้าเขาเคยทำกรรมชั่วไว้ อารมณ์ที่ออกมาก็เป็นกรรมนิมิตฝ่ายชั่ว คือ บางคนจะเห็นเป็นภาพชัดมาก เขาเห็นเป็นคนถือหอก ถือดาบมา ทำท่าจะฆ่าตน เขาจึงร้องออกมาว่า “อย่ามาฆ่าฉัน อย่าเข้ามา ๆ” ร้องทั้ง ๆ ที่ญาติพี่น้องลูกหลานไม่ได้เห็นอะไรเลย แต่คนนี้มองเห็น มองเห็นคนถือดาบถือหอกหรือปืน มีภาพคนหรือสัตว์ที่ตัวเองเคยฆ่าจะมาทำร้ายหรือกัดตัวเอง นี้คือกรรมนิมิตรฝ่ายชั่ว

คตินิมิตอารมณ์

ทีนี้ถ้าเป็นอารมณ์ที่เป็นคตินิมิตโดยตรงคืออย่างไร คตินิมิตคือ ผู้นั้นจะไปเกิดในที่ไหน นิมิตนี้จะบ่งบอกให้ทราบ นิมิตคือเครื่องหมาย บ่งบอกให้ทราบว่าผู้นั้นจะไปเกิดเป็นมนุษย์หรือไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไปเกิดเป็นเทวดา หรือไปเกิดที่ไหน เมื่อจวนเจียนจะตาย ผู้นั้นเหมือน มีการฝันครั้งสุดท้าย คือจิตโน้มไป เช่นมองเห็นเหมือนทุ่งหญ้า แสดงว่า จะไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแน่นอนแล้ว หรือมองเห็นเป็นน้ำ นั้นจะไป เกิดเป็นสัตว์น้ำ เช่น ปลา เป็นต้นแล้ว ถ้ามองเห็นครรภ์ของมารดา นั้น จะไปเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ถ้ามองเห็นไฟแลบพรึ่บออกมา นั่นแสดงว่าจะ ไปเกิดในนรกแล้ว ไฟนรกมันแลบออกมา ถ้ามองเห็นเป็นดอกบัวสวรรค์ นั้นจะไปเกิดในสวรรค์แล้ว หรือถ้ามองเห็นวิมาน นั่นก็จะไปเกิดบน วิมานแล้ว แล้วแต่จะมองเห็นภาพอันไหน ภาพนั้นแหละได้บ่งบอกถึง ที่ที่ตัวเองจะไปเกิด เป็นวาระจิตที่จะทิ้งร่างกายเดิมช่วงสุดท้าย ถ้าจิต มันยังหาที่เกิดไม่ได้ คนเราก็ยังสลบไสลอยู่อย่างนั้น ๒ วัน ๓ วัน เป็นเดือนหรือเป็นปีก็มี ไม่ตายไม่ทิ้งร่างเดิม แต่พอจิตหน่วงภพใหม่ได้ แล้วก็ตัดกระแสภวังค์ทันที จุติจิตเคลื่อนทันที แล้วปฏิสนธิจิตก็จับภพ ใหม่ทันที

นั่นคือคตินิมิต อันบ่งบอกถึงภพหรือสถานที่ว่าจะไปเกิดที่ไหน แต่เขาจะมาบอกเราไม่ได้เพราะเขาไปแล้ว เว้นไว้แต่เขาตายแล้วฟื้นขึ้นมา ใหม่ อันนี้ถึงจะมาเล่าให้ฟัง เป็นเหมือนนิยาย มีมากราย และการฝัน ครั้งสุดท้ายของชีวิตคือคตินิมิตมาปรากฏนี้ เป็นความฝันที่สำคัญที่สุด ในชีวิต ถ้าเราทำกรรมดีไว้ต้องฝันดีแน่ มันต้องไปดี เช่น ฝันเห็นวิมาน ก็แสดงว่าไปเกิดในวิมาน แต่ถ้าฝันไปเห็นไฟนรก นั่นละไปนรกแล้ว *เพราะฉะนั้น เราต้องทำกรรมดีเพื่อฝันดีครั้งสุดท้าย* ทั้งนี้ก็เพื่อเกิดใน ที่ที่ดี ถ้าเรายังมีภพชาติสืบไป

เรื่องธัมมิกอุบาสก

ในสมัยพุทธกาลคือสมัยพระพุทธเจ้า มีอุบาสกคนหนึ่งชื่อธัมมิกอุบาสก ธัมมิกอุบาสกมีลูก ๑๔ คน ผู้หญิง ๗ ผู้ชาย ๗ ลูกทุกคนเป็นคนมีศีลธรรม เป็นที่ชื่นใจของพ่อแม่ อุบาสกผู้นี้เมื่อจวนจะตายก็รู้ว่าตัวเองใกล้จะตาย อายุก็มากแล้ว ทำดีมานาน ก็สั่งลูกว่า "ขอให้ลูกไปนิมนต์พระมาสวดพระสูตรให้ฟัง พ่อจะฟังพระสูตร"

ลูก ๆ ก็ไปในวัดเพื่อนิมนต์พระ พระพุทธเจ้าก็ส่งพระมา ๘ รูป มาสวดให้ฟัง พอพระมาถึงที่บ้านแล้วเข้านั่งใกล้เตียงที่อุบาสกนอนอยู่

พระก็ถามว่า "อุบาสก ท่านต้องการจะฟังพระสูตรไหน" เพราะพระสูตรพระพุทธเจ้าแสดงไว้มาก คนอินเดียฟังแล้วเขารู้เรื่อง เพราะเป็นภาษาบาลีที่เขาเข้าใจ

ธัมมิกอุบาสกก็บอกว่า ต้องการฟังสติปัฏฐานสูตร เพราะพระสูตรนี้เป็นพระสูตรสำคัญ

ภิกษุทุกรูปก็เริ่มสวดว่า **เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา...** แล้วสวดไปเรื่อย ๆ

ขณะพระกำลังสวดอยู่ อุบาสกกำลังตั้งใจฟัง ในขณะนั้นเกิดนิมิตขึ้นอันเป็นลักษณะของคตินิมิตฝ่ายดี คือเขาเห็นเป็นภาพรถทิพย์มาจากสวรรค์ ๖ ชั้น คือชั้นจาตุมมหาราชิก ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี มาปรากฏ คือเห็นภาพเทวดาเหล่านั้นมาเชิญ โดยมีรถทิพย์มาด้วย แต่คนอื่นมองไม่เห็น อุบาสกนั้นเท่านั้นที่มองเห็น เป็นคตินิมิตเมื่อจวนจะตาย

เทวดาเหล่านั้นร้องบอกว่า "ขอท่านให้ไปเกิดในสวรรค์ของเราเถิด เราจะพาไปสวรรค์ชั้นของเรา การอยู่เป็นมนุษย์นั้นลำบาก ไปเป็นเทวดาดีกว่า การได้อัตภาพเป็นเทวดานั้นประเสริฐกว่าเป็นมนุษย์เหมือนกับคนทำลายหม้อดินไปได้หม้อทองคำ เชิญไปเกิดในสวรรค์ชั้นของเราเถิด"

เทวดา แย่งคนให้ไปเกิดในสวรรค์ของตน ทำไมเทวดาถึงต้องการคนไปเกิดในสวรรค์ของตน ก็เพราะเทวดาเหล่านั้นต้องการคนดีไปเกิดในสวรรค์ของตน เทวดาก็อยากได้คนดีไปเกิด จึงอุตส่าห์มาเชิญและมาเชิญถึงที่ด้วย

ขณะนั้น อุบาสกกำลังฟังธรรมอยู่ ไม่ต้องการให้การฟังธรรมนั้นเสียผล จึงพูดออกไปว่า "หยุดก่อน ท่านทั้งหลาย หยุดก่อน"

ฝ่ายพระสงฆ์ที่นั่งสวดอยู่ กับลูก ๆ ที่นั่งฟังอยู่ด้วยก็คิดว่า ทำไมพ่อสั่งให้หยุด สั่งหยุดอะไร พระก็หยุดนิ่ง เพราะเข้าใจว่าอุบาสก ไม่อยากฟังพระสวดแล้ว พระหยุดสวดแล้วก็พูดกันว่า "เรามาสวด เขาให้หยุด ควรกลับวัดดีกว่า จะนั่งอยู่ต่อไปไม่เหมาะ" พระก็กลับวัดหมด

ฝ่ายลูก ๆ ก็ร้องไห้ พร้อมกับพูดว่า "พ่อเรานี้ แต่ก่อนเลื่อมใสพระสงฆ์มาก แต่เมื่อจวนจะตายมาห้ามพระ นิมนต์พระมาแล้วห้ามเสีย ทำไมเป็นอย่างนี้ไปได้"

ฝ่ายอุบาสกเมื่อลืมตาขึ้นมาเห็นลูก ๆ ร้องไห้ จึงถามว่า ร้องทำไม ลูก ๆ บอกว่า ก็พ่อให้นิมนต์พระมาสวดให้ฟัง ขณะกำลังสวดอยู่พ่อสั่งให้หยุดสวด พระก็ไปหมดแล้ว พวกกระผม/พวกดิฉันจึงนั่งร้องไห้

ธัมมิกอุบาสกจึงบอกว่า "พ่อไม่ได้สั่งห้ามพระ แต่มีเทวดามาจากสวรรค์ ๖ ชั้น เอารถมารับ พ่อต้องการฟังธรรม จึงบอกให้หยุดก่อน พ่อไม่ได้พูดกับพระ"

อุบาสกนั้นรู้ตัวว่าตัวเองจะต้องจากไปแล้ว จึงถามลูก ๆ ว่า "ในสวรรค์ ๖ ชั้นนั้น ชั้นไหนที่พ่อควรไปเกิด" ขอให้ลูก ๆ เลือกสวรรค์ให้

ลูก ๆ ก็บอกว่า "ชั้นดุสิตซิพ่อ เพราะเป็นสวรรค์ที่ใครก็อยากไปเกิด พระพุทธเจ้าก่อนลงมาตรัสรู้ก็อยู่ในสวรรค์ชั้นนี้ พุทธมารดา พุทธบิดา พระโพธิสัตว์ก่อนมาตรัสรู้ทุกองค์อยู่ในสวรรค์ชั้นนี้"

อุบาสกบอกว่า "เอาละ ตกลง มีพวงมาลัยที่ทำไว้สำหรับพ่อมีบ้างไหม" ลูกบอกว่า "มี" จึงให้ลูกเอาพวงมาลัยมาให้

พอลูกเอาพวงมาลัยคือพวงดอกไม้มาให้แล้ว เขาก็ตั้งจิตอธิษฐาน

เสี่ยงทายแล้วโยนพวงดอกไม้ไปในอากาศ เสี่ยงทายไปที่รถจากสวรรค์ชั้นดุสิต พวงมาลัยไปคล้องที่งอนรถที่มาจากสวรรค์ชั้นดุสิต ทุกคนที่อยู่ในที่นั้นเห็นแต่พวงมาลัย แต่ไม่เห็นรถ เพราะรถเป็นรถทิพย์ แล้วอุบาสกนั้นก็ตายจากไป บังเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต

อย่างนี้ท่านเรียกว่าคตินิมิตฝ่ายดี ซึ่งมาปรากฏแก่คนที่จวนจะตาย

นี้คือลักษณะของกรรมที่บ่งให้ทราบว่ากรรมที่ตนทำไว้แล้ว เมื่อจวนเจียนจะตาย มันจะวิ่งตัดกระแสเข้าไป นำบุคคลนั้นไปสู่ภพนั้น ๆ

ขอย้ำในที่นี้อีกว่า เมื่อจวนเจียนจะตายกรรมจะมาปรากฏ ซึ่งอภิธรรมเรียกกระแสจิตตอนนี้ว่า **มรณาสันนวิถี คือวิถีจิตเมื่อใกล้จะตาย** ย่อมมีอารมณ์ ๓ ชนิดเข้ามาปรากฏ คือ

๑ กรรมอารมณ์ [กัมมารมณ์] อารมณ์คือกรรม

๒ กรรมนิมิตอารมณ์ [กัมมนิมิตตารมณ์] อารมณ์ที่เป็นนิมิตแห่งกรรม

๓ คตินิมิตอารมณ์ [คตินิมิตตารมณ์] อารมณ์ที่เป็นคตินิมิต

คนเราเมื่อเวลาตายนั้น อยากจะถามว่าอะไรตาย ? ร่างกายตายหรือว่าจิตตาย ? หรือว่าตายทั้งสองอย่าง ? ตอบว่า ตายเฉพาะแต่ร่างกายเท่านั้น จิตไม่ได้ตายไปเหมือนกับร่างกายนั้นด้วย แม้จิตจะมีการเกิดดับตลอดเวลา แต่มันก็สืบต่อกันไม่ขาดสาย เมื่อทิ้งร่างนี้แล้วก็เกิดในภพใหม่ชาติใหม่ ตามแรงเหวี่ยงของกรรมซึ่งจะส่งจิตนั้นให้นำไปเกิดในภพใหม่

ภูมิที่สัตว์ไปเกิด ๓๑ ภูมิ

สถานที่ที่คนเราจะไปเกิดมีอยู่ ๓๑ ภูมิ คือ

๑ สวรรค์ชั้นฉกามาพจร คือ สวรรค์ที่มีเทพผู้หญิง และมีเทพผู้ชาย มีกามคุณ มีอยู่ ๖ ชั้น

๒ สวรรค์ชั้นพรหมโลก คือ พรหมที่มีรูป มีอยู่ ๑๖ ชั้น

๓ สวรรค์ชั้นอรูปพรหม คือ พรหมที่ไม่มีรูป มี ๔ ชั้น

อธิบายภูมิ ๔ คือ

๑ นิรยะ นรก

๒ ดิรัจฉานโยนิ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

๓ ปิตติวิสโย ภูมิของเปรต

๔ อสุรกายะ อสุรกาย (ผี)

๕ มนุสสะ กำเนิดเป็นมนุษย์ จึงรวมเป็น ๓๑ ภูมิ

ในการเกิดของสัตวโลกนั้น ย่อมมีได้ในกำเนิดทั้ง ๔ คือ

๑ ชลาพุชะกำเนิด เกิดในครรภ์

๒ อัณฑชะกำเนิด เกิดในไข่

๓ สังเสทชะกำเนิด เกิดในเถ้าไคลหรือของสกปรก

๔ โอปปาติกะกำเนิด เกิดลอยขึ้นหรือผุดขึ้นเป็นตัวตนในทันที

เราลองมาดูกำเนิดทั้ง ๔ อย่างนี้ว่า ในโลกปัจจุบันนี้ เราพบเห็นกำเนิดชนิดไหนบ้าง

๑ **เกิดในครรภ์** ผู้ที่เกิดในครรภ์ ได้แก่มนุษย์ทุกจำพวก เว้นไว้แต่มนุษย์ในต้นกัปป์ซึ่งเกิดผุดขึ้น และสัตว์เดรัจฉานบางจำพวกมีทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ

๒ **เกิดในไข่** พวกนี้เกิด ๒ หน เรียกว่าทวิชะ คือครั้งแรกมันเกิดในไข่ แล้วมาเกิดอีกครั้งหนึ่งเมื่อออกจากไข่ เขาเรียกว่าเกิดสองหน อย่างพวกนกเขาเรียกว่าสัตว์เกิดสองหน พวกนี้เราพบมากในโลกมนุษย์

๓ **เกิดในสิ่งสกปรก** เกิดในเถ้าไคล พวกนี้เกิดแบบแบ่งเซลล์ออกไป จาก ๑ เป็น ๒ จาก ๒ เป็น ๔ เพราะเป็นสัตว์เซลล์เดียว เช่น พวกอมีบา พารามีเซียม พวกนี้ไม่ต้องอาศัยไข่ ไม่ต้องอาศัยครรภ์มารดา มันแยกตัวเกิดมากมาย เกิดในของสกปรก ซึ่งนักวิทยาศาสตร์ยอมรับชัดเจนว่า สัตว์พวกนี้มีมากเหมือนกัน พวกเชื้อโรคนานาชนิดเป็นสัตว์พวกนี้

๔ **เกิดผุดขึ้น** ได้แก่โอปปาติกะกำเนิด ประเภทนี้ได้แก่เทวดาและพรหมทุกจำพวก สัตว์นรก เปรต อสุรกาย รวมทั้งหมด ๒๙ ภูมิ คือนอกจากมนุษย์สัตว์เดรัจฉานและพวกสังเสทชะแล้ว นอกนั้นเป็นโอปปาติกะกำเนิดทั้งสิ้น คือเกิดแล้วใหญ่โตทันทีเลย สมมุติว่าใครทำดีไว้ เมื่อทำดีก็ไปเกิดเป็นเทวดา รูปร่างใหญ่โตทันที เครื่องนุ่งห่ม อาภรณ์และวิมานก็เกิดมีพร้อมทันที ไม่ต้องไปนอนในท้องมารดา ไม่ต้องมานั่งป้อนข้าว โตทันทีเลย เวลาตายก็ไม่ต้องทิ้งร่าง หายไปทันที เรียกว่า โอปปาติกะกำเนิด

เพราะฉะนั้น ญาติพี่น้องของเราบางคนที่ตายไป บางคนก็มาปรากฏแก่เรา บางทีพวกนี้มาเยี่ยม พวกนี้เป็นโอปปาติกะกำเนิดทั้งสิ้น แต่ไม่มีใครพูดกับเขา บางทีมีกลิ่นมาปรากฏด้วย แต่บางคนเกิดไม่นาน ๖-๗ วันก็เปลี่ยนภูมิใหม่ แต่บางคนเกิดอยู่นาน แล้วแต่บุญแต่กรรมจะเสกสรรไป

สัตวโลกเป็นไปตามกฎแห่งกรรมอย่างนี้ กรรมเสกสรรคนและสัตวโลกให้เลวทรามและประณีต อายุสั้นอายุยืน รูปสวยหรือไม่สวย รวยหรือไม่รวย มีปัญญามากหรือมีปัญญาน้อย ให้เกิดในภพภูมิหรือกำเนิดต่าง ๆ กรรมเป็นตัวเสกสรรทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น กฎแห่งกรรมในพุทธศาสนาที่เราใช้สวดทุกคราวในเวลาเจริญอุเบกขาว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตนเป็นต้นนั้น พระพุทธเจ้าทรงแจกกรรมไว้ถึง ๖ ชนิด คือ

๑ **กมฺมสฺสกา สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน** กรรมนี้ใครทำก็เป็นของคนนั้น ของใครของมัน ไม่ว่าดีหรือชั่ว ความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน เพราะเรามีกรรมเป็นของของตน

๒ **กมฺมทายาทา เป็นผู้รับมรดกของกรรม** มรดกนั้นเราต้องรับเพราะเราทำไว้ ใครทำไว้คนนั้นจะต้องได้รับไม่ว่าดีหรือชั่ว

๓ **กมฺมโยนี มีกรรมเป็นกำเนิด** คือเราเกิดมาเพราะกรรมดลบันดาลให้เราเกิดมาเป็นผู้หญิง เป็นผู้ชาย ยากจน หรือร่ำรวย เป็น

มนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉาน เป็นต้น

๔ **กมฺมพนฺธู มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์** เราทำกรรมอย่างไหนไว้ เราก็ได้กรรมอย่างนั้นเป็นพวกพ้อง ทำกรรมอย่างใดไว้ พันธุ์ดีหรือพันธุ์ไม่ดีไว้ ถ้าทำพันธุ์ดีเราก็ได้รับพันธุ์ดี ถ้าทำพันธุ์ไม่ดีเราก็ได้รับพันธุ์ไม่ดี มีพี่น้องดีเราก็ดี มีพี่น้องไม่ดีเราก็เดือดร้อน

๕ **กมฺมปฏิสรณา มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย** คนเราทุกคนอาศัยกรรม เราสุขทุกข์ก็อาศัยกรรมเป็นอยู่ เหมือนเราอาศัยในบ้านเรือนของเรา วันหนึ่ง ๆ เราได้อาศัยกรรมที่เราสั่งสมไว้ กรรมดีเราทำไว้เราก็ได้มีที่อยู่อาศัย มีเรือนอาศัย มีเงินมีทองใช้ ถ้าทำไม่ดีก็ต้องอาศัยกรรมไม่ดีเป็นอยู่ เช่น อาศัยคุก มันเดือดร้อน เมื่ออยู่ในคุกหรือถูกทรมานอยู่ในนรกก็อาศัยกรรมเหมือนกัน อาศัยอยู่อย่างทุกข์ทรมาน

๖ **ยํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ จะทำกรรมอันใดไว้ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ดีหรือชั่วก็ตาม ตสฺส ทายาทา ภวิสฺสนฺติ จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น** เราทำอย่างไหนไว้เราต้องได้รับอย่างนั้น เหมือนคนหว่านพืชชนิดใดย่อมได้รับผลชนิดนั้นอย่างแน่นอนจะเปลี่ยนไปอย่างอื่นไม่ได้

ดังนั้น กฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา คือกฎธรรมชาติซึ่งจะควบคุมชีวิตทุกชีวิตอยู่ ทุกคนตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม ไม่ใช่ภายใต้อำนาจของดวงดาว ไม่ใช่อำนาจพระเจ้า ไม่ใช่อำนาจสิ่งอื่นใด หากแต่เป็นกรรมที่เราสร้างไว้เองเป็นผู้เสกสรรเรา

ดังนั้น เราจะดี จะชั่ว จะสุข จะเจริญหรือจะทุกข์ ก็เพราะกรรมของเราเอง ให้เชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมว่า ทำดีแล้วต้องได้ดี ทำชั่วแล้วต้องได้ชั่ว ไม่เร็วก็ช้า กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ผลของกรรม เหมือนความเร็วเป็นเครื่องพิสูจน์ม้า กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์คน.

ฉะนั้น จงสร้างที่พึ่งของตนด้วยตนเอง อย่ามัวหวังอ้อนวอนหรือพึ่งคนอื่นสิ่งอื่นอยู่เลย เพราะตนแลเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้.